

واژه‌نامه و فرهنگ کاوشگری

کاوشگری موضوعی بنیادی در برنامه‌ی درسی ملی ایران است. رفتار کاوشگرانه به عنوان یکی از هدف‌های اساسی برنامه‌ی درسی مطرح است. بخش مهمی از آن در ذهن اتفاق می‌افتد و بخشی دیگر در لابه‌لای متون و منابع یافت می‌شود. جست‌وجو کردن نادانسته‌ها و تبدیل آن به دانسته‌ها، به عنوان یک امر فطری یا غریزی، از ذهن و با شکل گرفتن سؤال درباره‌ی چیزی که نمی‌دانیم آغاز می‌شود. ابتدا سؤالی شکل می‌گیرد تا جست‌وجو برای یافتن پاسخ آن آغاز شود. پس برای ایجاد رفتار کاوشگرانه، اولین قدم این است که سؤال کردن را در بچه‌ها نکشیم. از آنجا می‌گوییم نکشیم که پرسشگری یک رفتار غریزی یا فطری در بشر است. کودک از ابتدای توانایی در تکلم، زندگی‌اش را با اولین سؤال آغاز می‌کند؛ «این چیست؟»

از همان ابتدا باید به هر سؤال کودک پاسخ بدهیم و حتی به سؤال‌هایی که به نظر بی‌ارزش می‌آیند، احترام بگذاریم. در سنین بالاتر می‌توانیم به آن‌ها بیاموزیم چگونه می‌توانند سؤال‌های خوب مطرح کنند. سپس راه‌های یافتن پاسخ به پرسش‌ها را به آن‌ها بیاموزیم. دقت کنید: راه یافتن پاسخ و نه خود پاسخ. در این سرمقاله اشاره‌ام فقط یافتن پاسخ از طریق رجوع به منابع مکتوب است و توصیه‌ی اکید هم استفاده از منابعی است که مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش هستند. از جمله کتاب‌هایی که می‌توانند دانش‌آموزان را در یافتن پاسخ به سؤال‌های فراوانشان کمک کنند، فرهنگ‌نامه‌ها هستند. فرهنگ‌نامه‌ها امروزه از حالت عمومی خارج شده‌اند و در هر زمینه‌ای می‌توان فرهنگ‌نامه‌ی خاص آن را یافت. نکته‌ی مهم این است که رجوع به فرهنگ‌نامه‌ها به آشنایی بیشتر دانش‌آموز با واژه‌ها نیاز دارد. دانش‌آموز باید معنای کلمات را بداند. و دایره‌ی واژگان غنی داشته باشد.

نظام آموزش و پرورش برای رسیدن به هدف بنیادی کاوشگری، باید دانش‌آموزان را به جست‌وجوی واژه‌ها و کلمات تازه عادت دهد. این مهم را باید از همان سال‌های آغازین آموزش رسمی شروع کرد تا کودکان بتوانند با اتکا به خود، معنای هر لغتی را که نمی‌دانند، در واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌ها بیابند.

جست‌وجوگری در واژه‌نامه‌ها شیوه‌ی ساده‌ای دارد، اما همین شیوه‌ی ساده باید به دانش‌آموزان آموخته شود. متأسفانه این روزها به فراوانی دیده می‌شود که دایره‌ی واژگان کودکان از کلمات فاخر تهی شده و به جای آن بسیاری از واژه‌های سست و بی‌پایه، عموماً از فضاهای مجازی، به زبان رایج رسوخ کرده و جای آن‌ها را گرفته است. امروزه دانش‌آموزان و تأسفاتر اینکۀ دانش‌جویان سطوح عالی آموزش نیز دچار فقر زبانی هستند و این فقر زبانی روز به روز گسترش می‌یابد. پس لازم است تمهیداتی اندیشیده شوند که دانش‌آموزان با واژه‌نامه‌ها و فرهنگ‌نامه‌ها آشنا شوند و لذت جست‌وجو و کاوش را از همین طریق تجربه کنند.

در این شماره، دو «گزارش - گفت‌وگو»ی بسیار جذاب در این زمینه داریم؛ یکی از تجربه‌ی کشور ژاپن و دیگری از تجربه‌های معلمان فهیم مرزو بوم خودمان. توصیه می‌کنم این دو گزارش را با حوصله بخوانید و این راهکارهای جذاب را در مدرسه‌ی خودتان تجربه کنید. حتی ممکن است خودتان ایده‌های تازه‌تری داشته باشید. در این صورت، ما را در جریان تجربه‌های خود قرار دهید. با اجرای این طرح‌ها، در خواهید یافت که بسیاری از مشکلات دانش‌آموزان در درس‌های دیگر هم برطرف می‌شوند.

۱. می‌توانید به کتاب «سؤال‌های من»، نوشته‌ی علیرضا متولی مراجعه کنید. انتشارات مدرسه این کتاب را برای کودکان منتشر کرده است.